מכל השדות לא יצטרכו ליתן להם כדי שביעה, כי יצטרף שיעור הכדי שביעה מכל השדות.

במשך חכמה פר' כי תבוא כתב שהחידוש הוא, מכיון ששיעור מזון ב' סעודות בכהנים הוא יותר זול מישראלים, כי אפשר לקנות להם מהתרומה שהוא נמכרת יותר בזול, וקמ"ל שאפשר ליתן להם מהזול.

ב. שיעור הנתינה בתרומה ובחלה

כ' בפי' **הרא"ש, ובשנות אליהו**, ששיעור כדי שביעה הוא בכל המתנות. **ובמשנה למלך** הק' **דבתוספתא** (הביאוה הראשונים במשנה הקודמת) **איתא** שכל דינא דמתני' נאמר רק במעשר עני המתחלק בגורן אבל במתחלק בבית אין שיעור כדי שביעה, הרי דבשאר מתנות אין דין כדי שביעה. **והגר"א** (הובא במאורות הגר"א – כת"י; בפאה"ש מ"ע יב, טז; הכתב והקבלה כי תבוא) **תירץ** דלא קיי"ל כהתוספתא בזה אלא בכל מתנות הדין כן, **והוכיח** כן מד' **הספרי והירושלמי** ע"ש.

ולענין תרומה מצינו מח' ראשונים **דבתוס'** (פסחים לב. ד"ה ואין) משמע שבתרומה א"צ שיעור כדי שביעה. **ובתוס' רי"ד** שם כ' שדין זה גם בתרומה, עי"ש, ובמשנ"ל פרק ו הלכה ז בארוכה.

בנודע ביהודה (יור"ד תנינא סי' רא) **האריך** בזה, לענין חיוב הפרשת חלה, ונקט שיש חיוב כדי שביעה גם בשאר מתנות, **והעלה** ג' מדרגות בהפרשת חלה, להתיר העיסה באכילה סגי בכ"ש, ולצאת ידי נתינה לכהן חייב מה"ת כדי נתינה, ואפילו העיסה גדולה מאה עשרונות, ומדרבנן החיוב על כל עיסה לפי גדלה בעה"ב אחד מכ"ד ונחתום אחד ממ"ח מכל העיסה. ועי"ש **בהגה"ה מבן המחבר** מה שהוסיף בזה שאם הפריש פחות מכדי נתינה והותר הכרי, כבר אינו יכול להפריש עוד בשביל המצות נתינה, דכיון שהותר הכרי ל"ש להוסיף עוד תרומה, ובשביל לקיים את המצות נתינה צריך מעיקרא להפריש שיעור כדי נתינה, והוכיח כן מכמה מקומות מדברי התוס', ע"ש.

ב. הטעם שיש שיעור כדי שביעה רק במעשר עני [לדעת **המשנה למלך** במסקנתו], י"ל דבתוספתא (פ"ה הט"ז) איתא אין פורעין חוב ממעשר עני, ופי' **המרדכי** (הובא ב"י יור"ד רנג) דניתן לאכילה ולא לדבר אחר ע"ש, ומבואר שיש מעלה במעשר עני שעומד לאכילה יותר משאר מתנות, ולכן נאמרו בו שיעור השייך לאכילה, משא"כ שאר מתנות שהעני יוכל להנות בהם בפריעת חוב וכדומה.

ג. נותן מחצה לקרוביו

הר"ש פי' בזה ב' דרכים. א, דמתני' איירי שיש לו יותר משיעור כדי שביעה לכל עני, וע"ז קאי מתני' שיכול את השאר להצניע בשביל קרוביו, ולפ"ז מחצה לאו דוקא אלא כל הנותר. ב, דאיירי במתני' שבמחצה שמשייר לעניים אין שיעור כדי שביעה לכולם, וע"ז קאי סיפא דמתני' שמניח ביניהם והן מחלקין ביניהם, וכ"פ הרע"ב.

ולדרך ב' ק' אמאי יכול לעשות כן, הלא אין לו בזה טובת הנאה ואיך יכול להשאיר מחצה לקרוביו. ובי' **בברכת כהן** ע"פ ד' **התוי"ט** (להלן מ"ח) שיכול להכניס לבית מחצה רק קודם שבאו העניים לגורן, ויהי' דינו כמעשר עני המתחלק בבית שיש לו טוה"נ, וזה מה שנתחדש במשנה שרשאי לעשות כן עד מחצה. וע"ע **במשנה ראשונה** מש"כ לחדש בזה.

וברש"ס כ' שהמשנה זה חיוב שצריך ליתן מעשר עני תחילה לקרוביו ככל צדקה, כמבואר **בשו"ע** (יור"ד סי' רנא ס"ג), אלא דאין יכול ליתן הכל לקרוביו כיון שאין לו בזה טוה"נ, אבל בחלק חייב לקיים את ההידור לתת תחילה לאחיו, וכן מבואר **במרדכי** ב"ב, הובא **בב"י** יור"ד רנא, שכ' ומכאן אני למד אדם שנדר צדקה יכול ליתן לעניים קרוביו עד חצי מכל מה שנדר, והיינו שלמד ממתני' דידן לכל דיני צדקה שצריך ליתן מחצה לקרוביו.

ד. דין מעשר עני כדין צדקה

בדברי **הרש"ס** שכתב שהדין לתת מחצה מהמעשר עני לקרוביו הוא מדין צדקה שצריך ליתן תחילה לקרוביו כמבואר **בשו"ע** סי' רנא, מבואר שדין מעשר עני כדין צדקה. **וכן** מבואר בדין ענייי עכו"ם שאין מקבלין משאר מתנות מלבד ממעשר עני וצדקה, כמבואר **ברמב"ם** פ"א ה"ט.

ה. הי' לו דבר מועט נותן לפניהם והן מחלקין ביניהן

יש כמה דרכים בבי' סיפא דמתני', ברמב"ם (ה"ט) משמע דקאי אם אין לו בכל המעשר עני בשדה שיעור המגיע לכל עני כדי שבעו שנותן לפניהם והם מחלקין ביניהם, וכ"ה בפרישה (שלא ס"ק לב).

ולדרך ב' בר"ש [הנ"ל] י"ל דמיירי שנותן לפניהם את מה שנשאר מהיותר ממחצה והם מחלקים ביניהם.

עכ"פ מבואר שאם יש לו רק פחות מכדי שביעה אי"צ להפריש יותר בשביל לקיים את המצות נתינה, ועי' **בנוב"י** (סי' רא).

ו. והן מחלקין ביניהם

הרמב"ם בפיהמ"ש, **והרא"ש**, פי' שמחלקין ביניהן בשוה, ומבואר דבכה"ג לא חזר הדין להיות כלשו"פ שדינו בעזיבה בעלמא, אלא העניים בינם לעצמם מחלקים בשוה, ויד כולם שוה בזה.

פרק ח משנה ז

א. שיעור נתינת צדקה מהקופה

במשנה מבואר שנותנין לעני העובר ממקום למקום שיעור מככר בפונדיון, והיינו שיעור ב' סעודות, כמבואר **בגמ'** שבת קיח. **וברש"י** שם, ומתני' איירי בעובר ממקום למקום, ופי' **רש"י** (שבת קיח.) שאינו לן בלילה אצלם, והיינו דלהכי נותנים לו פרנסת יום א'. והטעם משום שחיוב נתינת צדקה הוא כפי הצורך, ונצרך לו רק סעודתו של אותו יום, כיון שביום הבא הולך למקום אחר ויקבל מאותו מקום. אבל אם נשאר כל השבוע צריך ליתן לו שיעור של שבוע.

והק' **האחרונים** דהלא בצדקה ילפי' שצריך ליתן די מחסורו אשר יחסר לו, ודרשינן בכתובות סז אפי' עבד לרוץ לפניו, ומ"ש כאן שנותנין לו רק כפי צרכו ליום אחד. ומצינו בזה כמה תירוצים; **בתוספתא** (פ"ד ה"ח) מסיים בסיפא דמתני' 'בד"א בזמן שאין מכירין אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו', וכ"ה **ברמב"ם** (פ"ז מהל' מתנו"ע ה"ח), וכ"כ **הריטב"א** (ב"ב ט.), ומבואר שמעיקר הדין צריך ליתן לו די מחסורו ורק באין מכירין אותו יש את שיעור המשנה.

בשטמ"ק (כתובות סז) **הביא** מהגאונים שדין די מחסורו הוא רק בעני שאינו מפורסם בעניות שעושין לו כבוד כדי שלא יתפרסם אבל עני שנתפרסם אין לו אלא כא' מעניי ישראל, והוכיח כן ממעשה דר' נחמי' שם, ע"ש. [וע"ע **במאירי** שם דכ' דאף אם העני מתפרנס דרך כבוד צריך ליתן לו, ואדרבה ראוי להפליגו במתנות, כי העניים חוששין לייחוסם ומדרגת מעלתם ואין עושים כן משום תענוג אלא מדרך מעלה להסתיר דלותם מבני אדם].

עוד תירץ **בשטמ"ק** בשם **תלמידי רבינו יונה** שדין די מחסורו זה רק בעשיר שירד מנכסיו שהוא מורגל מתחלה בתענוגים גדולים אבל בשאר עניים שלא הורגלו בכך לא מחייב כולי האי, וכ"כ **בחי' אגדות המהרש"א** (כתובות שם).

במאירי חילק דכל מה שצריך ליתן סוס לרכוב עליו זה רק במי שצריך לכך, שאינו יכול ללכת ברגליו, אבל אם הוא בריא אפי' אם הורגל ביותר מדאי אינו חייב להאכילו אלא על הדרך שהוא מאכיל לעצמו. [ויל"ע מעבד לרוץ לפניו, ועי' **בתוס'** שם סח. ד"ה בטלי].
וע"ע **במהר"י קורקוס** (פ"ז ה"ג) מש"כ לחלק בזה.

ב. בי' ד' המשנה לעני פת ותמחוי

הק' בהגהות **חת"ס** (ב"ב ט.) דברישא מבואר שצריך ליתן מככר בפונדיון ובסיפא כתוב שוב שמי שיש לו מזון ב' סעודות נוטל מן התמחוי, וצ"ב דהלא זה אותו שיעור ולמה תני לי' פעמיים. וכ' דרישא איירי בפת וסיפא בתבשיל. אמנם **בתוס'** שם מבואר דאין חילוק בין פת לתמחוי, וכן הוכיח **בתוס' אנשי שם** מד' **הרמב"ם** דפת הרי היא בכלל תמחוי. וי"ל דרישא מיירי בחיוב על כל יחיד וסיפא בחיוב על הציבור [כדלהלן או' ג].

ג. אם יחיד מחוייב ליתן שיעור ב' סעודות

כ' **הרמ"א** (יור"ד סי' רנ ס"א) שכל הדין ליתן לעני כל צרכו הוא בגבאי צדקה, או רבים ביחד, אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו, וכן משמע **בב"י**. אמנם דעת **הב"ח**, וכ"ה **בבי' הגר"א** (שם) דכל אדם חייב ליתן לו כל צרכו של עני, ולהשלים לו כל מחסורו.
וצ"ב לדעת **הרמ"א** למה צריך ליתן מזון ב' סעודות. וי"ל דמתני' מיירי רק בציבור ולא ביחיד. אמנם **ברמב"ם** בפרק ז מהל' מתנו"ע מיירי בדיני חיוב יחיד בצדקה, וכ' בה"ח את מתני' דידן. וצ"ע לדינא אם לכל עני המחזר על הפתחים צריך ליתן מזון ב' סעודות.
בעיקר דברי **הרמ"א** מבואר שיש קיום גם בחלק ממצות צדקה, ואינו נחשב כחצי זית מצה שאין בזה מצוה כלל, ואף דלא מצינו בקרא אלא חיוב לתת לו די מחסורו, מ"מ גם במתנה מועטת מקיים מצוה.

ד. פרנסת לינה

אם לן נותנים לו פרנסת לינה, ופי' בתוספתא דהיינו שמן וקטנית, ובגמ' ב"ב ט. פי' רב פפא דהיינו מטה ומצעים, **וברמב"ם** (פ"ז ה"ח), **ובשו"ע** (סי' רנ ס"ד) פסק לתרוויהו, וכ' **הב"י והרדב"ז** דס"ל דלא פליגי.

ה. צדקה נגבית בשנים, ובדין כפי' על מצות צדקה

הטעם שצדקה ניגבת בשנים מבואר בגמ' ב"ב ח: דכיון שממשכנין על הצדקה הוי שררה, ואין עושין שררה על הציבור פחות משנים. והק' **בקוב"ש** (ב"ב אות מו) היכי כופין ע"י שנים הלא כפי' צריכה ב"ד, ואין ב"ד אלא בשלושה, וכ' לדון שמא הגבאין הם שלוחי ב"ד, ולכן יכולים לכפות בשנים, ע"ש, [ומבואר דאף למעשה הכפי' בעינן ב' ולא סגי בשליח ב"ד א'].
ובתוס' ב"ב ח: כתבו בשם **ר"ת** דהכפי' היא בדברים, וצ"ע לפ"ז אמאי הוי שררה ואמאי בעינן שנים.

כתב **הבית יוסף** (סי' רנו) שבזה"ז שאין ממשכנין על הצדקה לא הוי שררה, ונגבית הצדקה אפי' בגבאי א'. וכ"כ **הרדב"ז** פ"ט ה"ה.
ב. בדין כפי' על מצות צדקה, נח' **הראשונים** אם זה מדין כפי' על המצוות, או מדין גבי' כשאר חוב ממון. **ונפק"מ** דבכפי' על המצוות אין יורדין לנכסיו משא"כ בשאר גבי'. **וכן** נפק"מ בנשתטה, שאין בו חיוב מצוות אבל יש בו חיובי ממונות, **וכן** בחיוב יורשים. **וכן** אם מועיל תפיסה של העני [עי' מחנ"א הל' צדקה סי' א, ועי"ש בהל' זכי' ומתנה סי' ח דמבואר דמהני תפיסת עניים, ע"ש].
דעת **התוס'** (ב"ב ח:) דהוי מדין כפי' על המצוות, ולכן הק' דכיון שמתן שכרה בצידה אין כופין עלי' ע"ש. אמנם **במרדכי** (ב"ב רמז תצ) כ' וז"ל 'מדתניא ל' יום לתמחוי, ג' חדשים לקופה, ו' חדשים לכסות, י"ב חדשים לפסי העיר, ומדכייל כל הני בהדדי ש"מ דכי היכי דכופין לפסי העיר כייפינן להו לכולהו', ומבואר דלא הוי מדין כפי' על המצוות אלא מדין כפי' על פסי העיר שזה מדין חיובי ממון, וכ"כ **ברדב"ז** (פ"ט מהל' מתנו"ע ה"א), **והקצוה"ח** (סי' רצ סוף ס"ק ג), **ובחי' הגרי"ז** (ערכין כא). **וכ"מ בספר התרומות** (ש"א ח"ג או' ב) שהביא תשובה לרבינו אלפסי ז"ל שלמד מדין ממשכנין על הצדקה לדין גבי' מלווה אלם ורע מעללים ע"ש. **וכן** יש להוכיח דהנה נתינת צדקה לקרוביו קודם לענייי עירך, וא"כ איך כופים אותו ליתן לענייי העיר, וע"כ דהכא איירי בחובת בני העיר לצורך העיר, וזה קודם לנתינה לקרוביו, ולא שייך בזה דין כפי' על המצוות כלל.
ובשיעורי רבינו חיים הלוי (ב"ב שם) כ' ע"פ מש"כ **הרמב"ם** (פ"ט מהל' מתנו"ע ה"א) כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה וכו', הרי שמלבד החיוב ליתן צדקה יש עוד חובה על הציבור שגם אחרים יתנו צדקה, ולפ"ז דין הכפי' הוא לא משום מצוה דיד' אלא משום חובה דידהו לדאוג שכולם יתנו צדקה, וע"ז ל"ש הכלל שמ"ע שמתן שכרה בצידה אין כופין עלי', ע"ש.

ג. נאמנות הגבאין

בגמ' ב"ב ח: איתא שכל הדין שצריך ב' גבאי צדקה הוא משום שררה, והוכיחו בגמ' דע"כ שאין חסרון מצד הנאמנות, וב' גבאים אחים נאמנים על הצדקה. וכ"ה **בשו"ע** (סי' רנו ס"ג). אמנם **בשו"ע** משמע שהגבי' עצמה אינה יכולה להעשות ע"י אחים, ועי"ש **בש"ך** (ס"ק ו), **ובערוה"ש**. והטעם שנאמנים כתב **המשנה ראשונה** משום דממנים על הצדקה אנשים נאמנים, וצ"ב איזה דין נאמנות יש להם, עוד כ' כיון דהוי דבר קצוב הוי דבר שיכול להתגלות, ונאמנים ככל מילתא דעבידא לאיגלויי. **ובתשו' עבודת הגרשוני** (סי' יט, הובא בגליון מהרש"א יו"ד רנז, ב) כ' דהקהל הימנוהו עליהם, ויש להם דין נאמנות ככל דיני הימני'. וי"ל עוד שנאמנים כדין שליח ב"ד, דמבואר בגמ' מו"ק יז. שיש לו נאמנות על שליחותו.

פרק ח משנה ח

א הטעם לשיעור מאתים זוז

כתבו **הר"ש, רא"ש, רע"ב**, שהטעם לשיעור מאתים זוז משום שזה שיעור פרנסה לשנה שלימה, **ובי' בטור** (סי' רנג), **ובשנות אליהו**, דאחר שנה יהי' שוב תבואה של לשו"פ, ומעשר עני, וכ"כ בחי' **ר' יהונתן מלוניל** (ב"ק ז.) **ובשיטת הקדמונים** שם בשם **תוס'**, דכי היכי דתמחוי מתחלק למי שאין לו מזון עד לחלוקת תמחוי הבא, וכן שיעור חלוקת קופה, ה"נ לשו"פ מתחלקים לכל מי שאין לו צרכיו עד חלוקה הבאה של לשו"פ, שזה לשנה הבאה. וכ"כ בתשו' **מהר"ם מינץ** (סי' סה או' ג).
במהרש"א (חי' אגדות כאן) כ' צדק"ה בגי' קצ"ט, שעד שיעור זה רשאי ליטול מן הצדקה, וכ"כ **בדרישה** סי' רנג **ובברכי יוסף** שם.

במשך חכמה (פר' ראה טו,ח) כ' סמך לזה דבפרשת ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך, והיינו שיש לו פחות מחמישים סלעים [שזה שיעור ערך אדם] שהם מאתים זוז [בסלע ד' זוזים] הוא נחשב מך.

ב. שיעור מאתים זוז אי הוי מה"ת

בקרית ספר (פרק ט) כ' דשיעור זה מדרבנן. וכ"כ בשו"ת **תורה לשמה** לבעל **הבן איש חי** (סי' ד"ש) דספק אם יש לו שיעור מאתים זוז לקולא, דהוי ספק דרבנן לקולא. וכ"מ **ברשב"א** (שבועות כה.) שעל שיעור פרנסתו לשנה אינו מושבע ועומד מהר סיני.
אמנם **בנחלת יעקב** לבעל **הנתיבות המשפט** (פר' ראה טו, ז) כ' דהוי מה"ת, אלא שעל שיעור של פרנסת שנה אינו עובר על הלאו של צדקה.